

Нарощування потенціалу громадянського суспільства з нагляду за сектором безпеки в Україні

*Аналітична записка № 1.
Центр досліджень європейської безпеки,
м. Гронінген, Нідерланди*

Нарощування потенціалу громадянського суспільства з нагляду за сектором безпеки в Україні

Йос Боонстра,

старший науковий співробітник CESS, Нідерланди

Вступ

Україна має чисельне та активне громадянське суспільство. Воно розцвіло і розширилося після Євромайдану (або Революції Гідності) і зайняло активну позицію тоді, коли державність України потрапила під загрозу в 2014 році. Сьогодні українські організації громадянського суспільства (ОГС) активно підтримують різні громади в суспільстві; надають експертну допомогу для інформування місцевої та загальнонаціональної політики; а також можуть контролювати процес реформ та ширшу політику і витрати уряду. Протягом останніх років, коли реформи слабшали, така діяльність впливала і на саме громадянське суспільство. Переформатування керівництва України з приходом до влади нового президента, уряду та парламенту, сподіваємось, також перезапустить демократичні реформи та посилить функції участі та нагляду громадянського суспільства.

Роль громадянського суспільства в секторі безпеки України заслуговує на додаткову увагу, зокрема й через те, що країна залишається задіяною у смертельній війні низької інтенсивності на частині своєї території. Українське громадянське суспільство відіграє активну роль у нагляді за оборонною політикою, але не

Ключові моменти:

Хоча громадянське суспільство в усьому світі стає перед все більшими викликами, громадянське суспільство в Україні процвітає. Громадянське суспільство України відіграє певну роль у нагляді за безпековою та оборонною політикою, але воно стало більш усталеним та менш активним, тоді як державні реформи сповільнюються в останні роки.

Громадянське суспільство може покращити свою спроможність впливати на політику безпеки та оборони України, ставши більш обізнаним у здійсненні нагляду; більш досвідченим у роботі з парламентом та іншими наглядовими установами; і все більш спроможним шляхом розробки нових інструментів та механізмів нагляду.

Переформатування керівництва України з приходом до влади нового президента, уряду та парламенту, сподіваємось, також перезапустить демократичні реформи та посилить функції участі та нагляду громадянського суспільства.

дуже активне в інших секторах безпеки, таких як розвідка. Здатність громадянського суспільства контролювати – а іноді й допомагати керувати – значною мірою залежить від рівня прозорості та підзвітності уряду та його готовності співпрацювати з партнерами громадянського суспільства – чим демократичніший уряд, тим сильніша позиція громадянського суспільства. Однак, саме громадянське суспільство також може покращити свою власну спроможність впливати на політику України, ставши більш обізнаним у здійсненні нагляду; більш досвідченим у роботі з парламентом та іншими наглядовими установами; і все більш спроможним шляхом розробки нових інструментів та механізмів нагляду.

Ця коротка аналітична доповідь має на меті поглянути на роль громадянського суспільства у секторі безпеки України та запропонувати рекомендації щодо посилення його ролі. Для цілей цього документу громадянське суспільство вужко визначене як таке, що охоплює фундації, неурядові організації (НУО) та аналітичні центри, що займаються аналізом, моніторингом та наглядом за політикою. Документ не зосереджується на широкому громадянському суспільстві (до якого також включаються університети, профспілки та церква); він також не досліджує багато соціальних і благодійних, неполітичних фондів та організацій. Хоча в основному

Ця доповідь є частиною проекту “Посилення нагляду за сектором безпеки в Україні: розвиток відносин та спроможності незалежних суб’єктів нагляду - проект BOS 2019” (Bolstering Oversight of the Security Sector in Ukraine: Developing Relations and Capacity of Independent Oversight Actors – The BOS project 2019-20), що реалізується Центром досліджень європейської безпеки (Centre for European Security Studies, CESS) та Центром досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР). Проект об’єднує ряд суб’єктів нагляду - громадянське суспільство, парламент, офіс Уповноваженого з прав людини та Рахункову палату - для навчання та досліджень з метою сприяння незалежному нагляду за сектором безпеки в Україні. Цей короткий аналіз присвячений ролі громадянського суспільства в нагляді за сектором безпеки. Майбутні аналітичні дослідження стосуватимуться інших суб’єктів нагляду.

Документ ґрунтується на всебічному аналітичному дослідженні співробітників CESS та серії напівструктурованих інтерв’ю з кількома зацікавленими сторонами громадянського суспільства та інших наглядових установ, які були проведені співробітниками CESS під час місії з оцінки в Києві у травні 2019 року. Подальший матеріал був отриманий в ході оцінки першого навчального семінару з групою суб’єктів нагляду, який відбувся у червні 2019 року. Деякі експерти з боку громадянського суспільства, які відвідували тренінг, заповнили поглиблене опитування, яке також було використано для підготовки цього документу. Значний внесок зробив Леонід Поляков із ЦДАКР, який також розглянув початковий проект цього документу. Автор також хоче подякувати члену правління CESS Нінке де Дюгд (Nienke de Deugd, Університет Гронінген), директору CESS Мерайну Хартогу (Merijn Hartog) та досліднику CESS Тарасу Ємчурі (НАКО, Україна) за перегляд попереднього проекту цього документу.

Проект BOS фінансується Міністерством закордонних справ Нідерландів.

Йдеться про ширший сектор безпеки та нагляд громадянського суспільства за безпековою та оборонною політикою, він включає короткі розділи про основні суб'єкти безпеки - оборону, поліцію та розвідку.

Документ починається з короткого огляду характеристик громадянського суспільства після Майдану з подальшим аналізом ролі громадянського суспільства у демократичному нагляді за сектором безпеки України. Найбільш суттєва частина цього короткого аналізу присвячена виявленню проблем та потенційних рішень шляхом нарощування потенціалу, створення мереж та розробки нових інструментів нагляду. Пропозиції щодо посилення нагляду спрямовані на українських суб'єктів громадянського суспільства та (міжнародних) донорів, які підтримують реформу громадянського суспільства та / або сектору безпеки в Україні.

Сильне громадянське суспільство – обмежені реформи

Зміни та реформи в Україні в основному відбулися через публічні протести, частково керовані ОГС та активістами, або іноземний тиск та підтримку (європейський, американський чи російський), і набагато менше через постійні спроби демократичних реформ. Помаранчева революція 2004 року дещо змінила стиль державного управління, але суттєво не змінила склад громадянського суспільства. Проєвропейське президентство Ющенка відкрило деякі можливості для громадянського суспільства впливати на політику, в той час як наступна проросійська адміністрація Януковича не обмежувала можливість громадянського суспільства виконувати свою роль. У цей період громадянське суспільство займалося соціальною роботою та пропонувало експертну допомогу, але його наглядова функція слабшала. Більшість центрів адвокації та громадських організацій, які працювали в Києві, були спрямовані на процеси в рамках Східного партнерства Європейського Союзу (ЄС). Лише після Євромайдану наприкінці 2013 року та на початку 2014 року Україна стала відомою своїм чисельним, різноманітним та активним громадянським суспільством, починаючи від добровольчих і волонтерських груп, що воюють на Донбасі, до благодійних організацій, що надають підтримку біженцям, та від реформаторських аналітичних центрів до нових некомерційних медіа-ініціатив. Організації громадянського суспільства виникли не лише у Києві, а й у регіонах та провінційних містах України.

Незважаючи на те, що громадянське суспільство в усьому світі стає перед все більшими викликами, громадянське суспільство в Україні процвітає. Країну можна було б охарактеризувати як «НУО-кратія» з огляду на існуючий доступ громадянського суспільства до нових (недосвідчених) членів парламенту та подальший вплив на вирішальні політичні питання, такі як оборона, децентралізація, люстрація та відносини з ЄС та НАТО. Протягом останніх кількох років громадянське суспіль-

ство залишалося великим та активним, хоча й дещо менш впливовим. З 2016 року реформи почали сповільнюватися при президентові Порошенку, оскільки правлячі еліти продовжили орієнтуватися на діяльність «по-старому, як завжди», а уряд і парламент стали менш схильні сприймати погляди громадянського суспільства, тим самим зменшуючи вплив громадянського суспільства, особливо у таких ключових сферах, як боротьба з корупцією. Це зробило ще більш важливою демократичну сторожову функцію громадянського суспільства щодо уважного стеження за політикою та витрачанням коштів. З недавньою зміною уряду та парламенту під час президентства Зеленського з'явилася нова можливість просунутись із проведенням демократичних реформ, які, хотілося б сподіватися, також зміцнять роль та вплив громадянського суспільства як на нагляд, так і на політику.

Сектор безпеки як виклик для громадянського суспільства

Процес реформування сектору безпеки в Україні є складним з огляду на масштаби реформ, необхідних для його узгодження зі стандартами ЄС та НАТО - офіційною метою України - у поєднанні з війною на сході країни. Конфлікт на Донбасі завадив проведенню структурної реформи сектору безпеки України протягом останніх п'яти років. Різні уряди, а також значна частина наглядових установ (від парламенту до громадянського суспільства та від Рахункової палати до антикорупційних агентств) часто затримували впровадження реформ, приділяючи основну увагу конфлікту. Більше того, надмірну критику питань безпеки та оборони можна було б вважати антипатріотичною. З іншого боку, війна і напад на українську державність привернули увагу всіх українців до сектора безпеки, а також Європи, США та міжнародних донорів. У свою чергу, така посилена увага посприяла залученню громадянського суспільства до сфери безпеки. Але хоча громадянське суспільство має багато можливостей для участі в секторі безпеки, його вплив обмежений, оскільки владні інститути продовжують чинити опір реформам, часто посиляючись на нагальні пріоритети безпеки.

Існує широке коло суб'єктів громадянського суспільства, які зосереджують увагу на секторі безпеки України - аналітичні центри, НУО, правозахисні організації, ветеранські організації та журналісти-розслідувачі (які часто працюють для некомерційних організацій). Є також «фейкові НУО», які створені для споживання донорських коштів, не надаючи реальних результатів. Також існують протиріччя між цими організаціями. Один з коментаторів стверджував, що існує розрив між аналітичними центрами, які бачать сектор безпеки з точки зору міжнародних відносин, звертаючи увагу на відносини безпеки України з ЄС та НАТО (наприклад, Центр «Нова Європа»), і тими, які більш чітко зосереджують увагу на технічних аспектах реформи (наприклад, НАКО, який працює

над антикорупційними питаннями оборони). Існує також розрив між традиційними, академічними аналітичними центрами, що мають великий досвід (наприклад, Центр Разумкова), та новими аналітичними центрами, створеними після Євромайдану (ті НУО, які разом утворюють Реанімаційний пакет реформ). Ці розриви не є проблематичними, оскільки більшість організацій займаються здоровою конкуренцією, а також мають партнерські стосунки. Кожна з цих організацій напрацювала власну сукупність підходів до впливу на політику та реформи: академічні публікації та орієнтовані на політику публікації, адвокатські зустрічі з посадовцями та парламентарями, круглі столи та конференції, тісна співпраця з журналістами та мережеве спілкування. При цьому, громадянське суспільство, що задіяне у нагляді за сектором безпеки, має тенденцію базуватися в Києві, щоб впливати на політиків.

Нагляд за сектором безпеки з боку громадянського суспільства в основному зосереджений на оборонній політиці та реформах, і набагато менше - на службах безпеки або реформі поліції. Є кілька причин, чому так багато ОГС зосереджено на обороні. По-перше, війна посприяла зростанню народної підтримки збройних сил, і багато людей - у тому числі все більше і більше жінок - долучилися до військової служби, волонтерської допомоги, благодійності тощо. Це, звичайно, мало вплив на інтерес та активність громадянського суспільства. По-друге, війна посилила міжнародну увагу до Збройних Сил України, включаючи необхідні процедури реформи та нагляду. Громадянське суспільство має доступ до міжнародних проектів з питань оборонної реформи, особливо стосовно зв'язків між ЄС та Україною (включаючи Консультативну місію ЄС) та цілей членства в НАТО. По-третє, Міністерство оборони завжди було більш відкритим і менш секретним, ніж кілька інших інститутів безпеки. Причина цього частково криється в довгостроковій взаємодії України з НАТО та її участі у міжнародних проектах реформ, які здійснюють західні та українські НУО та аналітичні центри.

Хоча за останні роки реформа поліції привертала багато уваги, вплив на неї громадянського суспільства був незначним. Процес реформування (за підтримки ЄС, США та Японії) від міліції радянського типу до національної поліції західного типу розпочався захоплююче, але виявився здебільшого косметичним (автомобілі, уніформа тощо). Пропозиції громадянського суспільства Міністерство внутрішніх справ часто ігнорує, й існує ризик втрати інвестицій у матеріальний та людський капітал, якщо нова влада не дасть нового поштовху реформам.

Реформа служб безпеки України (включаючи розвідувальні) залишається проблематичною. Ці інституції із близько 30 000 співробітників все ще дотримуються жорсткої військової структури, при цьому беруть участь у багатьох сферах суспільства, включаючи економічну сферу. Службі безпеки України (СБУ) легко зробити якісь питання конфіденційними або секретними, залишаючи відкриті двері для потенційної корупції. Для демократичного нагляду там мало місця, оскільки СБУ не підзвітна

конкретному парламентському комітету, а ОГС майже не мають доступу до інформації. План реформи Україна-НАТО на 2016 рік відкладено. Закон про національну безпеку, який набув чинності в липні 2018 року, передбачав створення парламентського комітету протягом шести місяців для нагляду за СБУ та розроблення оновленого закону щодо служб безпеки. Нічого цього не було зроблено (докладнішу інформацію див. у коментарі Тараса Ємчури від 11 липня 2018 року на www.nako.org.ua).

Хоча голос громадянського суспільства має вагу у сфері безпеки (окрім СБУ), до нього не завжди дослухаються (і його часто ігнорують) органи виконавчої влади. Нагляд з боку громадянського суспільства шляхом моніторингу та адвокації є більш ефективним, коли НУО та аналітичні центри співпрацюють з іншими суб'єктами нагляду. Тут парламент є найважливішим і найвпливовішим партнером. Однак за останні кілька років Верховна Рада стала менш активною у забезпеченні нагляду та вимог до уряду доповідати з питань безпеки та оборони, що, у свою чергу, зменшило доступ ОГС до відповідних комітетів. Бездіяльність парламенту у його законотворчій та наглядовій ролях, здається, пов'язана здебільшого з втратою імпульсу реформ у останні роки попереднього уряду (можливо, після Угоди про асоціацію з ЄС у вересні 2017 року). У свою чергу, ОГС, здається, відмовилися від співпраці з парламентом, вважаючи його частиною проблеми замість рішення.

Співпраця між громадянським суспільством та іншими наглядовими установами демонструє змішану картину: зв'язки між Рахунковою палатою та громадянським суспільством є скромними, тоді як Омбудсмен здається відкритим до співпраці. ЗМІ значною мірою контролюються інтересами олігархату, хоча й існують деякі незалежні точки зору. Журналістика розслідувань та громадянське суспільство знають, як знайти одне одного, перші використовують експертизу громадянського суспільства, а другі використовують засоби масової інформації як спосіб розповсюдження результатів (публікації, плани тощо). Більшість обсягів співпраці стосується повсякденної корупції або звітування новин про події на Донбасі: залишається мало місця для більш глибоких та довгострокових досліджень, де обидва партнери могли б знайти один одного в проектах, що пов'язують дослідження громадянського суспільства та журналістські розслідування.

Потреби у розбудові потенціалу громадянського суспільства

Тільки тоді, коли і якщо новий український уряд стане більш прозорим та підзвітним та виявить зацікавленість у використанні експертної допомоги громадянського суспільства, НУО, аналітичні центри, правозахисники тощо матимуть реальне відношення до політики безпеки та оборони України. Реформи також повинні включати перегляд та усунення багатьох бюрократичних перешкод, які чиновники використовують для ігнорування громадянського суспільства.

Але крім цього, ОГС можуть діяти самі, набуваючи знань та навичок для досягнення своїх цілей дослідження та адвокації у наданні консультацій щодо політики або моніторингу виконання рішень керівництвом. Громадянське суспільство України було б більш впливовим, якби воно стало більш обізнаним, досвідченим та здатним відігравати свою роль у нагляді за сектором безпеки в Україні. Нижче надаються дев'ять рекомендацій щодо розбудови потенціалу, на які громадянське суспільство та його національні та закордонні донори повинні звернути увагу:

Отримання знань

1. Навчання виконанню нагляду

«Навчання практикою» через дебати, вправи та рольові ігри залишається цінним способом набуття навичок здійснення контролю та моніторингу сектору безпеки для багатьох представників громадянського суспільства. Багато старіших суб'єктів громадянського суспільства не зазнавали сучасних форм тренінгу, орієнтованих на активне, а не пасивне навчання. Тренінг з питань нагляду та моніторингу допомагає слухачам зрозуміти не лише те, що їхня наглядова роль важлива в демократії, а й чому це так. Тим часом навчальні заняття допомагають представникам громадянського суспільства взаємодіяти та розвивати нові контакти, ідеї та, можливо, проекти.

2. Навчання процедур нагляду та питань безпеки

Крім тренінгу (навчання практичним способом), існує потреба в більш теоретичній освіті. У кількох інтерв'ю та опитуванні, проведеному для цього документу, респонденти стверджували, що представники громадянського суспільства (і журналісти) або не знають основних демократичних положень нагляду за сектором безпеки в Україні, або не мають базових знань про більш технічні аспекти безпеки, починаючи від знання збройних сил до знання з нових питань, таких як кібербезпека. Один журналіст стверджував, що потрібно зробити більше роботи щодо забезпечення військової підготовки журналістів, які відвідують фронт на Донбасі. Активіст громадянського суспільства стверджував, що співробітники громадських організацій потребують більшого знання процедур нагляду, також з метою пояснення широким верствам населення, що сектор безпеки та оборони є чимось більшим, ніж військова сфера, і цивільне населення відіграє вирішальну роль у цьому секторі. Освіта та навчання повинні все більше йти разом із міжнародними проектами. Українські університети також повинні все більше залучатись до надання освітніх елементів, також з метою посилення місцевої власності та стійкості.

3. Подальше зміцнення роботи громадянського суспільства

Українське (та грузинське) громадянське суспільство, мабуть, є найдосвідченішим у сфері обізнаності та адвокації, порівняно з іншими ландшафтами громадянського суспільства в колишніх радянських державах. Це може не мати суттєвого впливу, але воно використовує

правильні інструменти для впливу на політику. Це варіюється від дебатів та прес-конференцій до адвокації та роботи в мережі. Деякі досить молоді НУО та мережі, можливо, могли б навчити своїх колег у країнах-членах ЄС про адвокацію. Крім того, багато організацій стали кваліфікованими фандрайзерами та виконавцями проектів. Важливо передати імпульс «покоління Євромайдану» активізму громадянського суспільства молодим людям, які виявляють інтерес. У наших інтерв'ю ми виявили, що зацікавленість молодих діячів громадянського суспільства вивчати кращі практики від неурядових організацій та аналітичних центрів, які базуються в ЄС (або США), залишається високою. Збільшення можливостей для міжнародних стажувань та стипендій, літніх таборів та інших обмінів є важливою довгостроковою інвестицією.

Обмін досвідом

4. Обмін досвідом старого та нового аналітичних центрів

Наша місія з оцінювання показала, що орієнтоване на аналітику громадянське суспільство, що займається сектором безпеки, може бути розділене на «стару гвардію» інститутів, створених у 90-х роках, які мають сильну академічну освіту та авторитет за результатами опитувань та книг, які вони випускають, та «нову гвардію» НУО і аналітичних центрів, створених навколо революції Євромайдану, які керують інноваційними пропагандистськими проектами. Організації громадянського суспільства завжди збалансовують конкуренцію за кошти та увагу із співпрацею: Україна не є винятком, і взагалі зв'язки є кооперативними та позитивними. Тим не менше, стара гвардія відчуває (загалом, справедливо), що натхненним новачкам не вистачає досвіду та знань з питань безпеки, в той час як нова гвардія вважає (знову ж таки, справедливо), що «старий» спосіб спілкування з громадськістю та зацікавленими відомствами дещо не зовсім ефективний. Окрім Робочої групи з безпеки у складі «Реанімаційного пакету реформ», в якій відсутні декілька традиційних аналітичних центрів, для обох верств громадянського суспільства існує мало можливостей спілкування. Платформи, керованої Центром інформації й документації НАТО, щодо реформи сектору безпеки більше не існує. Як би не було важко це встановити, для громадянського суспільства в Україні було б важливо розраховувати на платформу для обміну досвідом та навчання один у одного. Традиційні аналітичні центри можуть проводити короткі курси з питань безпеки та оборони, тоді як нові аналітичні центри можуть надавати знання з адвокації. Нові проекти повинні прагнути включити обидві групи для посилення результатів.

5. Створення мереж

Що стосується демократичного нагляду за безпековою та оборонною політикою, то головні суб'єкти ледве знають один одного. Громадянське суспільство, засоби масової інформації, парламент та наглядові установи (Офіс омбудсмена, Рахункова палата та антикорупційні агентства) часто не знайомі з роботою один одного і не співпрацюють.

Оцінка першого тренінгу CESS-ЦДАКР показала, що учасникам сподобався аспект роботи в мережі та можливість взаємодії з іншими представниками суб'єктів контролю. Учасники (також у тренінгах CESS в інших країнах) зазвичай цінують можливість зустрітися зі своїми колегами, оскільки всі вони мають однакову загальну мету. Ці тренування часто призводять до тривалих робочих відносин. Коли вже створений новий парламент, то для громадянського суспільства та законодавчого органу буде важливо будувати нові робочі відносини: спільні тренінги можуть допомогти стимулювати цей процес.

6. Обмін досвідом з країнами-партнерами

Вищезазначені дослідження та опитування також показали, що суб'єкти громадянського суспільства прагнуть обмінюватися ідеями та досвідом з суб'єктами нагляду з інших країн. Експерти та фахівці-практики з питань безпеки (міністерства, відомства тощо) з країн-членів ЄС / НАТО в змозі ділитися кращими практиками, наприклад, через лекції. Країни Західних Балкан регулярно згадуються як група країн, з якими варто обмінюватись досвідом, враховуючи подібний процес реформ. Це може допомогти порівняти та визначити конкретні інструменти чи реформи, які спрацювали, та ті, які не мали успіху. Один експерт НУО стверджував, що закордонним експертам та чиновникам необхідно частіше відвідувати прифронтову зону під контролем України, щоб дізнатися про ситуацію з перших рук, поєднуючи це з навчанням та освітою про кращі практики в інших країнах.

Забезпечити контроль

7. Огляд громадських рад у сфері безпеки

Громадські ради, які об'єднують чиновників та громадянське суспільство у певній галузі, належним чином не працюють. Один із коментаторів стверджував, що до складу рад входить багато фейкових НУО, тоді як НУО та аналітичні центри, що орієнтуються на безпеку, виключені. Тим часом, інший експерт стверджував, що ради, як видається, лише легітимізують політику, а не практично їй сприяють. Для України було б доцільним провести поглиблений огляд системи громадських рад, включаючи її мету та членство, з метою або її реформування, або заміни її новою системою, розробленою спільно з громадянським суспільством для відповідного сектору.

8. Дослідити зацікавленість у спільному інструменті моніторингу громадянського суспільства та законодавчої влади

Вплив громадянського суспільства на парламентський нагляд за останні роки слабшав. При створенні нового законодавчого органу громадянське суспільство має шанс налагодити нові партнерські відносини. Багато (недосвідчених) парламентарів можуть скористатися досвідом НУО та аналітичних центрів, які брали участь у нагляді та які мають можливість представити свої бачення та ідеї. Можна придумати безліч механізмів та інструментів, які б об'єднали обраних представників

та експертів і активістів громадянського суспільства. Один із таких інструментів, який CESS вже застосував з партнерами у Північній Македонії, - це спільний інструмент моніторингу з боку парламенту та громадянського суспільства. Він складається з веб-сайту, де кількісні дані та якісний аналіз збираються учасниками громадянського суспільства та працівниками парламенту з метою картографування імплементації конкретної предметної області чи закону. Громадянське суспільство веде дослідження через фокус-групи та регулярно взаємодіє зі своїми колегами з парламенту, наприклад, з Комітету з питань безпеки та оборони. Після завершення процесу збору та аналізу інформації в парламенті представляється звіт та проводиться прес-конференція. Такий інструмент - якщо його регулярно застосовувати - може сприяти зближенню парламенту та громадянського суспільства у моніторингу конкретної політики безпеки та оборони. Тим часом, наші кореспонденти стверджували, що в короткостроковій перспективі ініціативи, в яких українські ОГС проводять підготовку нових парламентарів та співробітників, можуть допомогти створити нові партнерські стосунки та прискорити становлення нового парламенту.

9. Поєднання політики та академічних досліджень, навчання й освіти

Світ громадянського суспільства та аналітичних центрів відрізняється від академічного життя в Україні. Це відбувається у багатьох європейських країнах. Тим не менш, було б доцільно розвивати ініціативи для об'єднання університетів та аналітичного громадянського суспільства в академічні дослідницькі центри, наприклад, як у Великобританії чи США. Один опитаний аналітик стверджував, що університети повинні активніше брати участь у науково-дослідній діяльності, пов'язаній із безпекою. Кілька кореспондентів звернулися з проханням приділити більше уваги питанням безпеки та демократичного нагляду в університетах для студентів різних соціальних наук, а також підключити НУО та аналітичні центри до університетів України, щоб запропонувати курси з питань оборони та безпеки і демократичного нагляду для журналістів, громадянського суспільства та, можливо, інших суб'єктів, таких як парламентський персонал. Мета таких центрів громадянського суспільства та університетів була б двоякою: забезпечити підготовку фахівців-практиків та об'єднати академічні сили та сили ОГС у моніторингу та нагляді.

Висновок

Громадянське суспільство залишається сильним в Україні. Воно відіграє активну роль у нагляді за обороною, але значно менше задіяне в інших структурах сектору безпеки. Громадянське суспільство поєднує настороженість з обережним оптимізмом щодо нової адміністрації Зеленського та парламенту, де домінує фракція «Слуга народу». Залишається побачити, наскільки відкритим буде новий уряд для співпраці та участі громадянського суспільства. Найбільшими нагальними проблемами

для НУО та аналітичних центрів, що зосереджуються на секторі безпеки, є: допомогти розробити механізми демократичного нагляду за спецслужбами України; розпочати оновлену реформу поліції; а також обмінятися досвідом та налагодити нову співпрацю з новими та часто недосвідченими державними чиновниками, парламентарями та працівниками інших наглядових установ.

Громадянське суспільство – за допомогою національних та міжнародних донорів - могло б допомогти собі самому підвищити свій наглядовий потенціал та вплив шляхом розробки нових тренінгових та освітніх програм; залучення до мережових проектів та обміну досвідом; створення нових інструментів та механізмів контролю за сектором безпеки. Більш спроможне громадянське суспільство повинно сприяти подальшій інституціоналізації своєї ролі у сфері безпеки.

Для подальшого читання про громадянське суспільство в Україні див.:

Natalia Shapovalova and Olga Burlyuk (eds.), 'Civil Society in Post-Euromaidan Ukraine. From Revolution to Consolidation', Soviet and Post-Soviet Politics and Society, Vol. 193, Stuttgart, 2018.

Детальніше про реформування та нагляд за сектором безпеки в Україні див.:

«Моніторинг викликів урядування у секторі безпеки України: основні висновки та політичні рекомендації політики», DCAF та Центр Разумкова, Женева, листопад 2017 року на www.ukrainesecuritysector.com/

Центр досліджень європейської безпеки (CESS) – це незалежний інститут досліджень та навчання, заснований у м. Гронінген, Нідерланди. CESS прагне до сприяння безпеці, розвитку, демократії та правам людини, допомагаючи урядам та громадянському суспільству долати ризики, що постають перед ними.

CESS – це міжнародний, багатoproфільний та всеосяжний інститут. Його робота є частиною європейських пошуків стабільності та процвітання як всередині Європи, так і поза нею. CESS заохочує поінформовану дискусію, розширення можливостей для кожної особи, допомагає взаємному порозумінню з питань державного управління і сприяє демократичним інституціям та процесам.

Центр досліджень армії,
конверсії та роззброєння

«Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння» (ЦДАКР) був створений як добровільне об'єднання фахівців в області професійного аналізу процесів роззброєння і озброєння (перезброєння) армій держав регіону, реформування силових структур, діяльності окремих підприємств і активності України на міжнародному ринку озброєнь. Крім того, ЦДАКР періодично звертається до тематики військово-цивільних відносин і цивільного контролю над силовими структурами, а також розвитку в Україні технологій оборонного та подвійного застосування. Експерти ЦДАКР активно працюють у сфері дослідження участі України в міжнародних режимах контролю за озброєннями і критичними технологіями.

